

Discover Vesterålen

Vesterålen guideservice

Guidemanual

INGA SAMI SIIDA

Tourdescription norwegian

Tourdescription english

Map

Roals how to act as a guide and check/list for guiding

ECS Appendix 14

NORSK

Guidemanual : Inga Sami Siida

Guiding til Inga Sami Siida er egentlig veldig enkelt. Viktig er (hvis det er et tur i forbindelse med cruiseanløp) prosedura på Kaia (fortelling om sikkerheten, pas på at du har alle gjester i bussen osv.) Deretter et det kun 15 min kjøretid. Hvis bussen ikke kan kjøre opp til pakeringsplassen er guiden ansvarlig å sikre veien men gjester forlate bussen. Det gjelder også når dere kjøre tilbake.

På tur Til Inga Sami Siida og tilbake kan du gjerne fortelle noe historie om Vesterålen. Golfstrøm og Fiskebonde er alltid interessant å fortelle om. Også litt om livet i et øyrikke. Gjerne frotelle mye på veien til Inga Sami Siida. På veien tilbake trengs det ikke så mye fortelling. Spør dine gjester underveis hva de ønske å vitte. Det kan du svare på på veien tilbake.

Hos Inga Sami Siida lede du gjestene opp til Lovoen. Støtte Laila med hennes produkt (servering av kafe osv) og hjelpe gjestene å komme i kontakte med rendyrene.

Noengang ligger båten bare et kort tid på Sortland. Da må vi kutte tiden hos Laila men vi kommer ikke tidliger tilbake til båten. Vi bruker da tiden å kjøre en tur gjennom Sortland. Her kan det da fortelles om Sortlandhistorien.

Se på din tidsplan og oppdragsbekreftelse om du må tar en tur gjennom Sortland eller ikke. Det bestemmes mest kun en eller to dager før båten kommer til Sortland.

Start:

« ▲ være sikker på hvor mange gjester som sitter i bussen. Etter du fikk beskjert fra en av de ansvarlige turlleder kan du begynne.

« ▲ Fortelle om sikkerheten i bussen (førstehjelp, nødutgang, brannslukningsapparat) Se Dokument «ECS Appendix 14»

« ▲ Velkommen i Vesterålen. Vi begynner våres tur på Sortland, som vi også kaller „den blåe byen“, etter kunstnerne Björn Elvenes.. Mit navne er XXXXXX og jeg er deres guide på våres rundreise over Vesteraalen. Jeg bor sider / jeg er føtt i Vesteraalen..... og gleder med å visse dere en del av mitt hjemsted. Sjofføren heter

Gi beskjete til sjofføren at han kan kjøre

Vi forlatte nå Sortland. Viktig å vite er at Sortland, som har fått bystatus i 1997 er Vesterålens regionsentrum. Vesteraalen som bestå av 5 kommuner er oppdelt på to store øya som Langøya med et størrelse av 800km² og Hinnøya med en størrelse av 2000km². Hinnøya som vi ser på høyre sider er også Norges størst øy og Lagøyer som vi kjøre på i øyeblikk (som er den sentrale øy i Vesteraalen) er Norges 3 største øy. So har vi Senja nord fra oss som er Norges andre største øy. Vi kjøre nå straks over Sortlandbrua og deretter mot nord, i retning til våres nordligste kommune Andenes. Vi kjøre kun 15 min. Men denne tiden ønsker jeg å bruke å fortelle dere om hvordan det er å bor i ei øyrikke som Vesterålen:

Øyriket 1330

Velkommen til øyriket Vesterålen! Kanskje kan du man når du vandrer gatelangs i Sortland sentrum forvilles til å tro at du befinner deg på fastlandet, og at Sortlandssundet er en fjord, men det er ikke tilfellet. Sortland befinner seg på ei av de største øyene i Vesterålen - Langøya. På den andre siden av Sortlandssundet ligger ikke bare Vesterålens, men Norges største øy, Hinnøya.

Øyriket Vesterålen består av 1330 øyer. Med andre ord befinner du deg i et enormt øyrike, som vi øybeboere er stolte av. Dersom du har tid, krefter og lyst nok, kan du teoretisk ta for deg øy for øy og gå langs fjæra rundt dem. Da vil du til slutt ha lagt bak deg en tur på 1546 kilometer, til sammenligning en distanse over dobbelt så lang som den populære pilgrimsvandringen til Santiago de Compostela i Spania.

Øyboere er kjent for å være løsningsorienterte. Så også her i Vesterålen. Vi har lang tradisjon på ferdsel med båt av ulike typer både mellom øyene, nordover og sørover langs kysten. Til og med sør-vest til Island har det vært båttrafikk herfra, for ikke å snakke om til de rike fiskefeltene langt til havs. At Kystvakta har base her på Sortland er derfor nokså logisk.

Å frakte folk og fe mellom øyne i båt gikk greit. Verre var det da bilismen inntok øyriket og man måtte begynne å frakte privatbiler, lastebiler og busser mellom øyene. Det måtte komme en ny løsning for kommunikasjon mellom øyene skulle Øyriket 1330 - Vesterålen – ta del i den moderne utviklingen.

På 50-tallet var markante ordførere i vesterålskommunene også medlemmer av mannskorene på sine hjemsteder. Mannskorene møttes jevnlig til kortreff rundt om i kommunene, og for å komme seg til disse treffene brukte man fiskebåter. Muligens var det en tilfeldighet. Muligens hadde det ingen sammenheng i det hele tatt. Likevel liker vesterålinger å forestille seg et bilde

av de syngende politikerne som i kraft av å være sangbrødre la grunnlaget for broene i Vesterålen. Den største drivkraften i denne prosessen var korsanger og ordfører Petter C. Reinsnes i Sortland. Han ble ordfører i 1937, og rett etter 2. verdenskrig satte han seg som mål å binde Øyriket 1330 sammen med broer. Petter måtte tåle mye fleip fra folk flest, som mente dette var galskap, men sammen med sine sangkamerater og ordførere i nabokommunene gikk han målrettet til verks. Da han døde i 1976 var Andøybrua og Sortlandsbrua tatt i bruk, og i 1978 sto også Hadselbrua ferdig, og vesterålinger flest kunne sammen med Kong Olav V avduke bysten av P.C. Reinsnes, til ære for at hans innsats for å samle Øyreike 1330 til ett rike – Vesterålen.

Kilder:

”Sortland – fra Kirkested til handelsby”, fra Møte med Vesterålen

Norges geografiske oppmåling

Tekst: hjh@eunet.no

Hilde Johanne Hansen

Andere historie:

Historie om fiskebonde (veldig forenkelt og kort. Fortell gjerne mer)

En par har funnet seg. Giftet seg og har funnet seg en plas langst kysten da de byggte seg et hus. Han gi ut å fiske, hun jobbet hjemme som bonde. Da de fikk barn trengte de mer fisk, gjønsakker og kjøtt. For å få det til trengte de mer hjelp. Men de som ble ansattet trengte også et sted å bor, fikk barn osv. Og så oppstod en liten fiskevær. Det er viktig å huske at alt som hun gjorde som bonde ble brukt hjemme, Fisken ble solgt på market og slik var det at kun han fikk penger for sin job. På denne motte fikk vi flere små fiskevær langst kysten. Siden det var vanskelig med skolebarn, helse osv. Ble det besluttet i 1960 at folk skulle forlatte de små steder og samle seg på de nyoppbyggte senter i hvert kommune

Om Sortland

Den blå byen

Sortland, den blå byen, har så langt fått stor oppmerksomhet både lokalt, nasjonalt og internasjonalt.

Sortland markedsfører seg som blåbyen med egen grafisk profil.

Bakgrunn

"Sortland den blå byen ved sundet" ble utpekt som Sortland kommunes hovedprosjekt i forbindelse med tusenårsmarkeringen. Norge 2000 - den nasjonale organisasjonen som hadde det formelle ansvaret for markeringer over hele landet - gav prosjektet status som tusenårsprosjekt i 1999 innenfor området STIL, hvor formålet var å fremme ny kunst, arkitektur, design og økt estetisk forståelse. Kunstneren Bjørn Elvenes lanserte ideen om å male byen Sortland blå i 1998, og Sortland kommune igangsatte et pilotprosjekt. Målsettingen i prosjektet var: - å fornye og forbedre det offentlige rom - å binde sammen et uryddig fornuttrykk - gi positiv energi til beboere og besøkende - å skape grobunn for kreativitet, samhold, livskvalitet - og tilbakeflytting - å bevise det "umuliges kunst". Sortland er en ung by (bystatus fra juni 1997) som har vokst raskt, og mange mener at byen trenger en estetisk og miljømessig opprusting og en klarere identitet.

Skrift på blå bunn

Den litterære utsmykningen "Skrift på blå bunn" er en viktig del av prosjektet. Ungdom fra Vesterålen i samarbeid med forfatteren Lars Saabye Christensen deltar i en kollektiv dugnad med å sette ord, dikt og tekster på de blå fasadene.

Brandrprosjektet

DISCOVER VESTERÅLEN

Gjennom det internasjonale samarbeidsprosjektet BRANDR innenfor Nordlig periferi fra 2003-2006 ble "Den blå byen" som merkevare ytterligere befestet i Sortland. I samarbeid med Sollefteå i Sverige, Akureyri på Island og Steinkjer, har Sortland i dette prosjektet jobbet med utvikling en sterk og fremtidsrettet identitet for Sortland.

Byutviklingsprogrammet

Prioriterte tiltak i Brandr-prosjektet gjennomføres nå som en del av "Byutviklingsprogrammet" for Sortland, og hovedsatsingsområdene er: - Gatebruksplan for Sortland sentrum - Ny kulturarena i Sortland - Blåbyen Sortland - kvalitetssikring og videreføring

Fakter om Sortland :

Sortland kommune med rundt 9.950 innbyggere ligger i Nordland fylke. Kommunesenteret Sortland - den blå byen - er regionsenter i Vesterålen. Sortland ligger midt i Vesterålen og er et geografisk og kommunikasjonsmessig senter for regionen. Vesterålskommunene har et godt regionalt samarbeid på en rekke områder. Næringslivet i Sortland, og da særlig i sentrum er preget av handel og servicenæringer, men også jordbruk, fiske og havbruk har en sentral plass i kommunen.

DISCOVER VESTERÅLEN

Benjamin Franklin

Golfstrømmen

Golfstrømmen har stor betydning for hele norske vestkysten og spesielt Vesterålen og Lofoten. Vi er et øyrike helt ute i atlanten. Vi ligger på 68' nord. Hvis man ser på verdenskartet finner man i Amerika og Asia så langt nord bare is og snø. I Europa ligger den kaldeste plassen, hvor de laveste temperaturer ble målt på rund 68' nord. 1. januar 1886 blir det målt $-51,4^{\circ}\text{C}$, i Karasjøk. Den relativ milde temperaturen året rundt og spesielt om vinteren med en gjennomsnittlig temperatur på -2°C er pga golfstrømmen. Nå bor det også folk lenger nord, og Canada og Sibir er ikke folketomme men livet i disse regioner er mye mer vanskelig og bestemt av is og snø enn her i Vesterålen.

I Vesterålen har vannet en temperatur på ca. 11°C om sommeren og rundt 4°C om vinteren. Det høres ganske kaldt ut men dette gjør vår region så spesiell og gjør vårt daglige liv mulig.

Fakta om Golfstrømmen:

Golfstrømmen er omtrent mellom 10 og 20 millioner år gammel

Golfstrømmen virker som en varmovn til flere nordiske land. Golfstrømmen transporterer $15 \cdot 10^8$ Kubikmeter vann per sekund. Dette er 100 ganger så mye som alle elver i hele verden tilsammen.

Golfstrømmen transporterer en energi av 5 Petawatt : Dette er mer enn en milliard kjernereaktorer.

Benjamin Franklin ga strømmen navn Golfstrømmen fordi den begynner i golfen fra Mexico. Tidligere navn som fortsatt blir brukt i Sør-Amerika er Floridastrøm.

Golfstrømmen beveger seg med en hastighet av 9m/s.

At Golfstrømmen kommer i gang er et samarbeid med andre havstrømninger, vind og sol.

Det som vi kaller Golfstrømmen er egentlig ikke et strøm men et system av flere strømmer. Derfor er det egentlig bedre å snakke om Golfstrømsystemet.

Pga aktuelle klimaforandringer tror vitenskapsmenn at Golfstrømmen kan forsvinne innen de neste 20 til 100 år. Det vil ha store betydninger for Vesterålen.

At vi er bevisst over betydningen av Golfstrømmen vises hver dag. Golfstrømmen er overalt. Spesielt i kunst og kultur har vi etablert et prosjekt som heter Golfstrømmen. Kunstnere lar seg inspirere av Golfstrømmen og livet i Vesterålen. Målsetningen for prosjektet som ble gjennomført mellom 2000 og 2005 er at denne inspirasjonen er grunnlag for den framtidige kunst og kulturutviklingen i Vesterålen.

ENGLISH

Guidemanual : Inga Sami Siida

A guiding tour to Inga Sami Siida is very easy. The most important are (if the tour is connected to a cruise boat) the safety instructions and the procedure at the port. After this, it is just 15 min to go. If the bus cannot drive up to the parking spot the guide is responsible to for the guests when they have to pass the road. The same for the way back.

On the tour to Inga Sami Siida and back you can tell whatever you like to tell. Take the best stories on the way to Inga Sami Siida and answer the questions the guests might have on your way back.

At Inga Sami Siida you will guide the guests up to the Lavo and help Laila with her performance. When you are going to the reindeer help the guests to come in contact with the animals.

Sometimes the boat can only stay a short time at Sortland. In this case we shorten our stay at Inga Sami Siida and drive earlier back. But we are not going directly to the boat. We will have a tour through Sortland. In this way we can send 2 busses to Inga Sami Siida and are still 2,4 h on tour with our guests.

You will find a note on your timetable or on your order confirmation if you have to go through Sortland. But sometimes we just know it one or two days before.

Start:

«▲ Be sure to count how many guests are on your bus. Wait to get a «go» from the responsible person of the group before you start your guiding.

DISCOVER VESTERÅLEN

« ▲ Give a safety instruction. Have a look at the document: «ECS Appendix 14»

« ▲ Welcome on the Vesterålen islands, we start our tour in Sortland, a city which we call also the blue city because the local artist Bjørn Elevnes started a project to paint the city blue.

(In winter everything in the city looks dark. His blue color is shining and shows how colorful the winter can be)

My Name is xxxxx and I will be your guide today. The name of our driver is xxxxxx.

I am working at the moment at xxxxxxxx and I work as a guide on Vesterålen *(do not tell if this is your first guiding).*

Today I am happy to show you the Vesterålen Islands.

Tell the driver that he can start!

We leave now Sortland. It is good to know that Sortland became a city in 1997. Sortland is the center of administration in Vesterålen....

Vesterålen is divided into 5 municipalities.

Vesterålen islands are mainly 2 islands. Langøyer island, with the size of 800km², and a part of Hinøyer island, with the size of 2000km². We see Hinnøya on the right side of the Fjord. This is the biggest island in Norway. Langøya is the 3rd biggest island. Senja, north of Vesterålen is the 2nd biggest island in Norway. We will now soon drive over the Sordlandbridge on Hinøya and turn left to the direction of the most northern municipal of Vesterålen, Andenes. It will us only take 15 min to the Samish camp. On the way there I would like to tell you something about our live on the Vesterålen Islands:

There are of about 1330 islands registered and they all together are "the Vesterålen Islands". If you like to walk and walk along all coastlines of all islands your way will be 1546 km long. It is a little bit more than the distance Sortland – Oslo.

DISCOVER VESTERÅLEN

People who are living on islands learned by the time to manage their own live without help. They are good to solve problems by themselves. People from Vesterålen have very early learned to build differed types of boats and how to navigate. They were trades and had a good connection to island.

We have a coastal guard base in Sortland and a Sea-rescue boat in nearly every district. People were used to use a boat when they wanted to travel. The problems started when the first cars came to Vesterålen. The small passenger boats were not able to carry them. They needed bigger boats or they had to build bridges. In this times (after 1975), a lot of local farriers disappeared and the Islands became famous for their bridges. One of the nicest bridges is the bridge from Langøya to Børøya. This will also be our next bridge we have to use.

Remember: The most roads in Vesterålen were built after 1980.

Other storries

The story from the Fish farmers (the time around 1850):

Man and woman get married -> Find a place at the coastline ->He is fisherman -> She is farmer ->

He sells the fish on the market to earn money. -> Everything she produces is for the family to eat.

They have children -> Need help -> Helpers need houses ->

Helpers want to eat -> more fishing -> more farming – more houses - > small villages

So we got a lot of small villages around the coast.

After a while they got connected by roads (ca 1975 the most roads were build) which we are using today.

Because there were so many small villages they decided (1960) to build bigger places like Sortland and paid people to move from smaller places to the bigger places. So places like Jennestad, Nyksund and Sildepollen got abandoned.

Facts about Sortland:

Sortland is a town and municipality in Nordland county, Norway. It is part of the traditional region of Vesterålen. The administrative centre of the municipality is the town of Sortland. Other population centres in Sortland include Bø, Holand, Holmstad, Liland, Sigerfjord, and Strand. The Norwegian Coast Guard has its northern base in Sortland, called Kystvaktsskvadron Nord.

In 1997, the municipality decided to declare "township" for Sortland. Sortland is the largest town and commercial centre in Vesterålen. Sortland is located close to the Sortland Bridge, connecting Langøya to Hinnøya by road. Since a lot of houses in the town are painted blue, Sortland is sometimes referred to as "the blue city". In January 2012, the number of citizens in Sortland reached 10,000.

Rules how you should act as a guide

Before the Tour will start:

- **Be at the starting point 30 minutes before the tour will start**
- **Check the equipment**

Bus :

- We stay in front of the door and welcome every single guest.
- If necessary help the guests with the luggage
- If there are many busses make sure that the guests find the right bus. Usually your bus will get a number.
- Count the guests in your bus. **Do this always** after every break to be sure that all of your guests are in the bus and nobody is missing.
- If the guests have to leave the bus – check the traffic. Secure the streets. Tell them always at what time they have to be back at the bus.(not in how many minutes, tell the exact time)
- When the tour starts, give a short instruction of who you are and who is the bus driver. Ask the guests to fasten the seatbelts. Tell them where the exits of the bus are and how to come out of the bus by accident. Show them the fire drencher and the first aid kit (Ask the bus driver – he should know his bus)

Introduction/Welcome:

- Introduce yourself
- Introduce the bus driver
- Tour title
- Bus Number
- Summary of tour itinerary in brief

Body of the Tour:

- Be enthusiastic, informative and engaging
- Body language
- Sit in the front seat or jump seat (reserve before guests arrive)
- Check that the guests are comfortable at all times (microphone, A/C)
- During the stops it is important to give clear instructions on where the bus will be located and when to be back.
- Point out locations of bathrooms
- Recount each stop before continuing on itinerary.
- Point out the sights; make sure to tell guests what to look for and where to look for it before you

drive by.

- Give background information on the sights.

Return/Farewell:

- Thank the bus driver.
- Mention where they have to go to get back to the ship.
- TIPS – Do not mention it.
- Share tips with the busdriver
- Check the bus for left behind belongings; anything left should be given to a designated crew member.

Advanced Guiding:

- Make eye contact with guests at every interaction, always with a friendly being engaging genuine, and sincere but never too familiar or informal.
- Use positive body language to demonstrate your openness and desire to assist in any way you can.

Take care of yourself and each other:

This means:

- Good personal hygiene
- Natural looking cosmetics
- Your clothing is free from the smell of smoke
- Ensure with your bus drivers that the bus is clean inside and outside, AC is working, microphone is working (to be all tested before guests arrive)
- Take care of your guests by asking if they feel comfortable with the AC, Mic can be heard at the back of the bus

Cityguiding/Natureguiding:

- Collect the group around you.
- Count the guest in the group. Ask them to stay together or give them a time and place where they have to meet again if they do not want to follow the group. Tell them that this is their own responsibility to show up at the right time at the right place.

DISCOVER VESTERÅLEN

- Start your guiding. Check that the whole group is following you. When you say something, make sure that everybody will hear you. Wait until everybody is around you. There are always guest who are not interesting in what you will say. Do not wait for them.
- If you have to cross a road –secure the road for traffic.

Eating/drinking

- When we are out for dinner/lunch check always with the restaurant that they know that we are coming and check the menu if you have a vegetarian or a person with allergy in your group.
- Be the first in the restaurant but also the last who sit down. Check that everybody got food before you start eating. Check with the restaurant, that they explain what they serve.

How to act in the nature:

- Allemansretten:
 - Stay on the path
 - Do not take stones or plants with you
 - Take rubbish with you
- Guide has a garbage bag and toilet paper

Guide should always have:

- first aid kit
- Flashlight
- Garbage bag
- Toilet paper
- List with numbers for the case of emergency

Make sure your guests have:

- Flashlight
- Good clothes: head, gloves, hiking boots (check the clothes of your guests!!)

How to act as a guide:

- Every guest need to be registered in case it is a privat tour
- Tell your guests about the tour:
 - What is the tour about
 - How long is the tour

- What will happen at the tour
- Level of difficulty
- Check if the guests have enough food and water
- Call the office when you will start the tour
- In Winter:
 - Check the quality of the ways, check of any danger
 - Check the danger of avalanches at this link:
<http://www.varsom.no/>

General:

- Anyway were you are going with your group. Call always the restaurants, museum or hotel at least 30min before arriving and check if they still remember that you are coming.
- You will always get a time-list. Call the next place when you know that you will be late.

Do's and Don't's:

Do's	Don't's
Engage	Smoke; chew gum; drink alcohol
Enthusiasm	Be boring
Interesting	Rattle of facts
Knowledge	Run ahead
Wait for slower guest	Ignore guests questions
Counter guests after stops	Use mobile phone constantly
Pay attention to guests	
Repeat questions and answers so everyone hears, everyone has the desire to learn	
Share tips with the bus driver	

Storytelling:

- Most time you will get some information what you should say and/or what you should not say.
- Tell your own story. Find your own information on internet or somewhere or use the stories in the active of *Discover Vesterålen*.
- Check what kind of group you will get and select your stories on this.

- DV will normally give you all information/stories which you will need for your guiding.

(specially for cruiseguests)

- You work for *Discover Vesterålen* (DV). A guide service on Vesterålen. And this is no secret. (Sometimes we have a client which has its own rules.)
- Rules for Discover Arctic (DA): DA is our biggest client. When DV works for DA, we mostly use the company name DA. But it is no problem to say that we are DV and a cooperation partner of DA. If you have guiding-clothes from DA you have to use them. You can also use this working clothes for other jobs.
- Rules of Visit Vesterålen / Nord Norsk Reiseliv : This companies is played by its members. When we are on tour, we should only talk about the companies who are member of Visit Vesterålen / Nord Norsk Reiseliv.
- Cruiseships: Only make the stops you got on your schedule (!!), never prepare a new tour; if there will be something different call the dispatch

Control

- Sometimes our client is joining the group or a person who should control us.
- If the client is with the group or a person who represent the client, we do whatever this person says. If he/she want to change something, we do it but we tell him also that this could means that the coasts of this tour can change.
- Other times, especially by cruise boats, we will have a person in our group who just shout report to the boat if everything is o.k. This person can be very helpful for you but also very annoying. In this case, just keep on the timetable you got from DV and the information you got. Make this person happy, but most important is that the group is happy. In worst case just ask the person to step beside and just observe. And then concentrate on your job.

Others

- Tell about yourself. That is good for your tip.
- Go around in your group and collect their questions and answer them in front of the whole group. This could be good if you have to drive 1-2 hours and you do not pass any interesting places.
- Make your own folder with pictures. So you have something to show around.
- It is important to have always something to drink (water) and a snack (Apple, chocolate) with you. Most times DV will meet you at the bus and give you a bag with all information and food for the guiding tour.

Cruise

- Do you have your ID-card for the port?
- Be always at least 30 min before your guiding tour starts at the bus.

DISCOVER VESTERÅLEN

- Also if you are a guide on a bus and know that some more guides have to guide the same direction, it can be that you have a different timetable. Be not surprised if you have a stop and the other busses are passing you. They will have their stop on the way back.
- Try not to be later than 15 min after tour time schedule. Call the DOR (the person who booted you – it stands on your confirmatonpaper)

ECS Appendix 14

SAFETY INSTRUCTIONS ON BUSES

Local guides are instructed to read the following message before the tour starts for all coaches on tours operated by European Cruise service. Please confer with the bus driver the location and use of all safety measures on board.

“For your comfort and safety we would like to point out the safety features of this coach. In the event that you are unable to leave the coach by the usual exits, alternative emergency exits are provided.

On this coach **(state the following where relevant)**

1. Emergency exit windows are situated in the front **and / or rear (please say one)** of the coach on both sides, and the hammers to break the glass are located next to the windows
2. Emergency roof exits are fitted to the front **and / or rear (please say one)** of the coach **(please state how to open)**
3. An emergency exit door is positioned on the **left / right (please say one)** of the coach when looking forward, and can be opened manually **(please state how to open)**
4. Fire extinguisher are located **(please say where and how to operate)**
5. First aid kit is located **(please say where)**

(IF the coach has seatbelts please say the following) This coach is equipped with seat belts. It is a legal requirement in Norway that the seatbelts should be used IF the bus is equipped with such. Therefore we kindly ask that you ensure that these are fastened throughout the journey.

Please secure the armrests on aisle seats in the horizontal position. We would also like to remind you that smoking is not permitted on the coach and, ask that for your own safety you remain seated whilst the coach is in motion. Before leaving the coach, please ensure that you have all your belongings with you.